

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»**

**Навчально-науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет**

Кафедра обліку і аудиту

ПОЯСНОВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента Гусак Світлана Юріївна

(ПІБ)

академічної групи 071-19М-1

(шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

(код і назва спеціальності)

спеціалізації «Облік і аудит»

(назва спеціалізації)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»

(офіційна назва)

на тему:

**«Організація обліку, аудит та аналіз дебіторської заборгованості
(на прикладі ТОВ «КаскадМетал»**

(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівники работ	Гресь Н.Л.		
Рецензент			
Нормоконтроль	Гресь Н.Л.		

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:завідувач кафедри
обліку та аудиту_____
(підпис) Пашкевич М.С.
(прізвище, ініціали)«31» серпня 2020 року**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
освітнього ступеню магістра****Студенту Гусак С.Ю. академічної групи 071-19М-1**
(прізвище та ініціали) (шифр)071 «Облік і оподаткування»
(код і назва спеціальності)**спеціалізації** «Облік і аудит»
(назва спеціалізації)**за освітньо-професійною програмою** «Облік і аудит»
(офіційна назва)**на тему: «Організація обліку, аудит та аналіз дебіторської заборгованості
(на прикладі ТОВ «КаскадМетал»**затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 20.11.2020 р.
№ 962-с

Розділ	Зміст	Термін
1	Особливості функціонування оптового підприємства в сучасних умовах господарювання	31.10.2020 р.
2	Організація та методика обліку розрахунків з дебіторами	12.11.2020 р.
3	Організація та методика аудиту дебіторської заборгованості	03.12.2020 р.

Завдання видано _____
(підпис керівника) Гресь Н.Л.
(прізвище, ініціали)Дата видачі 30.08.2020 р.**Прийнято до виконання** _____
(підпис) Гусак С.Ю.
(прізвище, ініціали)Дата подання до екзаменаційної комісії 07.12.2020 р.

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: 67 с., 6 рис., 15 табл., 1 додаток, 46 джерел.

АНАЛІТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ, АУДИТ, ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ, ДЕБІТОРИ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ЗВІРКА РОЗРАХУНКІВ, РОЗГОРНУТЕ САЛЬДО.

Об'єкт розроблення – дебіторська заборгованість підприємства оптової торгівлі.

Мета роботи – вивчення теоретичних і методичних засад обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості; розробка пропозицій щодо їхнього вдосконалення.

Розглянуто порядок документального оформлення, бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості; аналітичні показники аналізу дебіторської заборгованості; методику аудита дебіторської заборгованості підприємства оптової торгівлі.

Обґрунтовано доцільність ведення обліку розрахунків з працівниками, яким не видавався грошовий аванс, на субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Складено перелік заходів з покращення внутрішнього контролю, впровадження яких сприятиме зменшенню розміру дебіторської заборгованості.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що на основі результатів проведеного дослідження розроблено та обґрунтовано пропозиції, спрямовані на удосконалення обліку та внутрішньогосподарського контролю.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	9
1.1. Характеристика діяльності ТОВ «КаскадМетал»	9
1.2. Аналіз фінансового стану ТОВ «КаскадМетал»	10
1.3. Аналіз та оцінка стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством	14
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ	18
2.1. Визнання, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості	18
2.2. Документальне оформлення розрахунків з дебіторами	20
2.3. Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами	27
2.4. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості	44
Висновки до розділу 2	46
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	48
3.1. Оцінка надійності внутрішнього контролю ТОВ «КаскадМетал»	48
3.2. Предметна область, програма та послідовність аудиту дебіторської заборгованості	50
3.3. Шляхи удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості	57
Висновки до розділу 3	59
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Проведення розрахунків з іншими суб'єктами господарювання, а також фізичними особами є невід'ємною частиною всіх підприємств. Розрахунки з покупцями й замовниками, розрахунки з фінансовими установами й Пенсійним фондом, з працівниками підприємства й іншими фізичними особами – все це приклади розрахункових відносин, з якими підприємство стикається у повсякденній роботі.

Встановлення господарських відносин між суб'єктами господарювання й іншими юридичними й фізичними особами передбачає виникнення певних зобов'язань одної сторони перед іншою. При цьому, у силу того, що погашення зустрічних зобов'язань сторін частіше за відбувається не одночасно, у однієї сторони відносин виникає право вимагати компенсації, а у іншій – зобов'язання її погасити. Тобто в бухгалтерському обліку першої сторони виникає дебіторська, а у іншій сторони – кредиторська заборгованість.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансових звітах визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 10 «Дебіторська заборгованість» [1]. Норми цього П(С)БО застосовуються підприємствами, організаціями, установами незалежно від форм власності (окрім бюджетних установ). Згідно з П(С)БО 10 дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Відповідно дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

У ринкових умовах господарювання наявність у підприємств значних розмірів дебіторської заборгованості знижує ліквідність його активів, негайно впливає на фінансову платоспроможність, а також відволікає зайві грошові кошти.

Тому, облік дебіторської заборгованості сприяє ефективному управлінню її розмірами і термінами на підприємстві та посиленню контролю за своєчасним

здійсненню розрахунків. На ефективність діяльності підприємства значною мірою впливають організаційна структура, якість підготовки облікової інформації, професійний рівень фахівців.

Проблеми управління дебіторською заборгованістю та розробкою її ефективної політики займалися Левченко В.О., Тютюнник Ю.М. [2, с. 377–378], Шепелевич В.В. [3, с. 107–112]. Методичні та організаційні засади обліку дебіторської заборгованості вивчали Бех А.М. [4, с. 301–304], Белокоз О. [5, с. 197–201], Ганусич В.О., Гурська І.В. [6, с. 441–445]. Організацію та методологію аудиту дебіторської заборгованості вивчали Білозуб О.О., Древаль П.О., Сікетіна Н.Г. [7], Борщова В.Ю. [8, с. 18–21], Олійник С.А. [9, с. 6–13], Плаксюк О.О., Чесноков С.М. [10, с. 373–375], Томчук О. Ф. [11]. Пропозиції з удосконалення обліку й аналізу дебіторської заборгованості розробляли Буднік Т.В., Гнатенко Є.П. [12, с. 740–743], Костюнік О. В. [13, с. 29–31], Чорненька О.Б. [14, с. 259–269], її аудиту – Зелікман В.Д., Соніна Ю.А. [15, с. 37–42], Макаренко А. П., Ахмедова Д. В. [16, с. 45–51], методологічних основ аналізу – Сарапіна О.А., Кірілкіна О.Є. [17, с. 865–868].

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення теоретичних і методичних засад обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості; розробка пропозицій щодо їхнього вдосконалення.

Для досягнення визначеної мети магістрантом були поставлені такі основні завдання:

- з'ясувати порядок визнання й оцінки дебіторської заборгованості, ознаки її класифікації;
- здійснити системний аналіз нормативно-правової бази та наукової літератури з теми дослідження;
- встановити особливості обліку розрахунків з різними дебіторами;
- проаналізувати організацію внутрішньогосподарського контролю за дебіторською заборгованістю;
- з'ясувати алгоритм проведення аналізу та аудиту дебіторської заборгованості;

– розробити пропозиції щодо вдосконалення обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є дебіторська заборгованість підприємства оптової торгівлі.

Предмет дослідження – організаційні та методичні засади обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, вирішення завдань використано методи:

– контент-аналіз – для вивчення та аналізу змісту нормативно-правових актів, внутрішніх нормативних документів суб'єкта господарювання;

– теоретичного аналізу та синтезу, абстрагування та конкретизації, узагальнення, порівняння, моделювання – для вивчення досвіду організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості;

– бухгалтерське спостереження – для збирання первинної інформації про факти господарського життя та її реєстрація в документах.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що за характером та змістом розглянутих проблем, а також об'єктом і предметом дослідження магістерська робота є комплексним дослідженням методології обліку та аудиту розрахунків з дебіторами й полягає у наступному:

удосконалено:

– порядок обліку та внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості. Обґрунтовано доцільність ведення обліку розрахунків з працівниками, яким не видавався грошовий аванс, на субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Складено перелік заходів з покращення внутрішнього контролю, впровадження яких сприятиме зменшенню розміру дебіторської заборгованості.

уточнено:

– аналітичні показники аналізу дебіторської заборгованості;

– модель методики проведення аналізу дебіторської заборгованості;

обґрунтовано:

- алгоритм ведення обліку розрахунків з дебіторами;
- контроль-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю;

дістали подальшого розвитку:

- організаційно-методичні засади обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Практичне значення одержаних результатів. Науково-теоретичні узагальнення та практичні пропозиції, зроблені на основі результатів дослідження, спрямовані на удосконалення обліку та внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання, мають науково-прикладне значення і можуть бути використані їхніми обліковими підрозділами.

Результати дослідження, викладені у магістерській роботі, знайшли практичне застосування в ТОВ «КаскадМетал».

Апробація результатів магістерської роботи. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції *«Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс»* (Миколаїв, 2020).

Обсяг і структура магістерської роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 46 позицій, та одного додатку. Основний зміст роботи викладено на 67 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Характеристика діяльності ТОВ «КаскадМетал»

Дипломна робота виконана з використанням матеріалів практичної діяльності ТОВ «КаскадМетал», яке знаходиться за адресою: 49000, Дніпропетровська область, місто Дніпро, вулиця Гаванська, будинок 4, тел. (056) 3754790, електронна пошта: info@kaskad.dp.ua.

Підприємство засноване на недержавній формі власності, 01.04.2010 р. зареєстроване у Єдиному державному реєстрі підприємств, організацій і установ України за номером 37006647 (код ЄДРПОУ).

Основним видом діяльності ТОВ «КаскадМетал» є 46.72 Оптова торгівля металами та металевими рудами. Проте, підприємство здійснює й інші види діяльності, зокрема:

- 25.11 Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів;
- 43.99 Інші спеціалізовані будівельні роботи, не включені в інші категорії;
- 46.77 Оптова торгівля відходами та брухтом;
- 38.31 Ліквідація уламків
- 38.32 Утилізація відсортованих матеріалів.

ТОВ «КаскадМетал» здійснює оптову торгівлю рудами заліза та кольорових металів, торгівлю чорними та кольоровими металами в первинній формах та напівфабрикатами з них. Пропонує сортовий, листовий і фасонний прокат, трубу, арматуру, дрiт і вироби метизів, прокат оцинкований і з полімерним покриттям.

Підприємство зареєстроване як платник податків у Лівобережній державній податковій інспекції Головного управління ДПС у Дніпропетровській області. Станом на 01.12.2020 р. є платником податку на додану вартість (номер свідоцтва – 370066404644).

На підприємстві працює 8 осіб.

Згідно п. 3 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [18] відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе керівник ТОВ «КаскадМетал». У структурі підприємства не передбачено бухгалтерії, отже, у його штатному розписі – головного бухгалтера. Підприємство для ведення бухгалтерського обліку залучає бухгалтера-підприємця за цивільно-правовим договором. Цей фахівець відображає господарські операції, проведені підприємством за звітний місяць, у реєстрах бухгалтерського обліку, здійснює розрахунок податків (зборів, внесків), що сплачуються ТОВ «КаскадМетал» відповідно до чинного законодавства України складає фінансову, податкову та іншу звітність, передбачену чинним законодавством України, та подає цю звітність до уповноважених органів у встановлені законодавством строки. Ведення бухгалтерського обліку здійснюється бухгалтером-підприємцем на підставі наданих ТОВ «КаскадМетал» належним чином оформлених первинних документів. Такі первинні документи надаються у строк не пізніше другого числа місяця, наступного за звітним. У випадку, якщо первинні документи оформлені з порушенням встановленого порядку чи суперечать чинному законодавству України, вони не приймаються до виконання.

1.2. Аналіз фінансового стану ТОВ «КаскадМетал»

Метою кожного виробництва є одержання максимально можливого прибутку. Можливість здійснювати свою виробничо-фінансову діяльність мають тільки ті підприємства, які одержують високі економічні результати за умови найбільш ефективного використання ресурсів, економічного ризику, удосконалення системи управління виробництвом. Управлінські рішення й дії мають базуватися на аналітичних розрахунках, бути науково обґрунтованими. Впровадження організаційно-технічних заходів на підприємстві можливе тільки

за умови обґрунтування їх економічної доцільності.

Важлива роль у реалізації цих задач належить економічному аналізу. Недооцінювання ролі економічного аналізу, прорахунки у планах і управлінських діях призводять до непродуктивних витрат, відчутних втрат. Економічний аналіз дає змогу виробляти оптимальну стратегію і тактику розвитку підприємства, на основі яких формується виробнича програма, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва. Економічний аналіз вивчає діяльність підприємства з метою оцінки результатів цієї діяльності, їх прогнозування, виявлення невикористаних резервів, дослідження конкурентоздатності підприємства.

Отже економічний аналіз має важливе значення в системі управління економікою на підприємстві та являється науковою базою прийняття управлінських рішень [19–24].

Інформаційною базою для проведення фінансового аналізу господарської діяльності ТОВ «КаскадМетал» стали дані фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва за 2019-2020 рр. та данні облікових реєстрів.

Результати фінансового аналізу господарської діяльності базового підприємства наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Фінансові показники діяльності ТОВ «КаскадМетал»

Показники	Розрахунок показника		Нормативне значення	За даними фінансової звітності	
	2019 р.	2020 р.		2019 р.	2020 р.
1	2	3	4	5	6
1. Аналіз майнового стану підприємства					
1.1. Коефіцієнт зношеності основних засобів	$\frac{63,7}{87,8}$	$\frac{73,8}{109,4}$	зменшення	0,73	0,67
1.2. Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{2,8}{87,8}$	$\frac{21,6}{109,4}$	збільшення	0,03	0,2
1.3. Сума господарських засобів в розпорядженні підприємства	38,4	42,9	збільшення	38,4	42,9
2. Аналіз ліквідності підприємства					
2.1. Коефіцієнт покриття	$\frac{14,2}{11,8}$	$\frac{6,9}{12,2}$	> 1	1,2	0,57

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4	5	6
2.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{14,2-9,2}{11,8}$	$\frac{6,9-1,9}{12,2}$	0,6-0,8	0,42	0,41
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{1,1}{11,8}$	$\frac{1,0}{12,2}$	>0 збільшення	0,093	0,082
3. Аналіз платоспроможності підприємства					
3.1. Коефіцієнт платоспроможності	$\frac{26,6}{38,4}$	$\frac{30,7}{42,9}$	> 0,5	0,69	0,72
3.2. Коефіцієнт фінансування	$\frac{11,8}{26,6}$	$\frac{12,2}{30,7}$	< 1 зменшення	0,44	0,39
3.3. Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{26,6}{38,4}$	$\frac{30,7}{42,9}$	не менше 0,7	0,70	0,72
4. Аналіз ділової активності підприємства					
4.1. Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{116,3}{(27,1+38,4)/2}$	$\frac{189,7}{(38,4+42,9)/2}$	збільшення	3,55	4,67
4.2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{116,3}{(1,9+11,8)/2}$	$\frac{189,7}{(11,8+12,2)/2}$	збільшення	16,98	15,8
4.3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{116,3}{(4,2 + 0,2 + 3,9) / 2}$	$\frac{189,7}{(3,9 + 4,0) / 2}$	збільшення	28,02	48,03
4.4. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$\frac{97,7}{(1,8 + 9,2) / 2}$	$\frac{148,0}{(9,2 + 1,9) / 2}$	збільшення	17,76	26,67
4.5. Коефіцієнт оборотності основних засобів	$\frac{116,3}{(87,6+87,8)/2}$	$\frac{189,7}{(87,8+109,4)/2}$	збільшення	1,33	1,92
4.6. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\frac{116,3}{(25,2+26,6)/2}$	$\frac{189,7}{(26,6+30,7)/2}$	збільшення	4,49	6,62
5. Аналіз рентабельності підприємства					
5.1. Рентабельність продаж	$\frac{18,6}{116,3}$	$\frac{41,7}{189,7}$	збільшення	0,16	0,22
5.2. Рентабельність основної діяльності	$\frac{18,6}{97,7}$	$\frac{41,7}{148,0}$	збільшення	0,19	0,28

Виконавши аналіз фінансово-господарського стану ТОВ «КаскадМетал»

за 2019 – 2020 рр., можна зробити наступні висновки. Коефіцієнт зношеності основних засобів, який характеризує фізичний стан основних засобів, порівняно з 2019 р., знизився на 0,06. Стабільність та покращення показника в динаміці є позитивною тенденцією. Коефіцієнт оновлення основних засобів за 2020 р. у порівнянні з 2019 р. значно збільшився, що свідчить про те, що підприємством за 2020 рік поновлювався склад основних засобів, що досить позитивно позначилося на діяльності оптового підприємства. Сума господарських засобів з 2019 р. по 2020 р. зросла на 4,5 тис. грн.

Коефіцієнт покриття в 2019 р. відповідає потрібному нормативному значенню, але в 2020 р. він значно знизився до 0,57 і це вказує на те, що підприємству буде досить складно в разі необхідності розраховатися зі своїми поточними зобов'язаннями за рахунок оборотних активів. Це пов'язано із зменшенням оборотних активів і збільшенням суми поточних зобов'язань за 2020 р. Коефіцієнт швидкої ліквідності за 2019 і 2020 рр. не відповідає нормативному значенню, що вказує на те, що ТОВ «КаскадМетал» відчуває брак найбільш ліквідних засобів, тобто грошових коштів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності необхідний для визначення з якою частиною короткострокової заборгованості підприємство може розраховатися у найближчий час. В 2019 р. цей коефіцієнт становить 0,093, а в 2020 р. – 0,082. Таку невисоку ліквідність підприємства можна пояснити наявністю дебіторської та кредиторської заборгованостей. Коефіцієнт платоспроможності (автономії) який в 2019 р. становить 0,69, а в 2020 р. – 0,72 говорить про те, що підприємство загалом платоспроможне, а його збільшення позитивно відобразилося на діяльності ТОВ «КаскадМетал». Коефіцієнт фінансування за два роки відповідає нормативному значенню, а його зменшення в 2020 р. на 0,05 свідчить про меншу залежність підприємства від позикових коштів. Коефіцієнт фінансової стійкості, який в 2019 р. становить 0,70 в 2020 р. – 0,72 вказує на те, що оптове підприємство можна назвати фінансово стійким, оскільки показники відповідають граничному значенню 0,7. Коефіцієнт оборотності активів з 3,55 збільшився до 4,67, що для ТОВ «КаскадМетал» являється позитивним фактором. Цей коефіцієнт характеризує на скільки ефективно використовуються активи з точки зору обсягу реалізації, чим вищий

оборот, тим ефективніше використовуються активи. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості на кінець 2020 р. зменшився на 1,18, а коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який в 2019 р. становив 28,02 збільшився до 48,03. Збільшення коефіцієнту оборотності матеріальних запасів на кінець 2020 р. до 26,67 вказує на ефективність використання запасів, що є на підприємстві. З 2019 р. до 2020 р. відбулося збільшення коефіцієнту фондівіддачі до 1,92, що свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів. Збільшення коефіцієнту оборотності власного капіталу до 6,62 пов'язане із збільшенням чистого доходу від реалізації. На 2020 р. відбулося збільшення рентабельності продаж, яка характеризує розмір прибутку, що надходить на підприємство з кожної гривні від реалізації. Збільшення рентабельності основної діяльності пов'язане із збільшенням за 2020 р. валового прибутку підприємства.

1.3. Аналіз та оцінка стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством

Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою збутової діяльності будь-якого підприємства. Велика її частка в загальній структурі активів знижує ліквідність і фінансову стійкість підприємства та підвищує ризик фінансових збитків. Розміри дебіторської заборгованості та їхня динаміка прямо чи опосередковано визначають характер управлінських рішень. У практиці економічного аналізу дебіторська заборгованість відноситься до високоліквідних активів. Відповідно, неадекватне оцінювання фактичного стану розрахунків з дебіторами може негативно вплинути на реальну оцінку платоспроможності та кредитоспроможності підприємства. Аналіз показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості за певний період, дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю. Основні показники оцінки стану та якості дебіторської заборгованості наведено у табл. 1.2 [17, с. 866]. Аналіз та оцінка стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством передбачає зовнішній та внутрішній аналіз, виявлення можливостей, ризиків та загроз,

облік ресурсів та встановлення обмежень у часі щодо досягнення поставлених цілей, визначення середнього розміру фінансових активів, які перебувають у формі дебіторської заборгованості, їх питомої ваги в загальній сумі оборотності активів підприємства, поділ та оцінку дебіторської заборгованості за окремими її видами та строками погашення [17, с. 867]. Кияшко О.М. [25] запропоновано та обґрунтовано необхідність поєднання традиційного економічного аналізу основних показників та інструментів обліку в системі управління підприємством. Ця схема відображена на рис. 1.1.

Таблиця 1.2

Аналітичні показники якості дебіторської заборгованості

Показник	Методика розрахунку	Зміст
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Коб)	$\text{Коб} = \text{ЧДр} / \text{Дз},$ де ЧДр – чистий дохід від реалізації продукції; Дз – дебіторська заборгованість (середня за аналізований період)	Показує скільки разів оберталася дебіторська заборгованість за аналізований період
Період погашення (Обдн)	$\text{Обдн} = 360 / \text{Коб} = (\text{Дз} / \text{Вр}) * \text{Т},$ де Т – тривалість обігу дебіторської заборгованості	Показує скільки днів потрібно для одного обороту. Що триваліше період погашення, то вище ризик її неповернення
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних коштів (Удз)	$\text{Удз} = \text{Дз} / \text{Обз} * 100,$ де Обз – загальний обсяг оборотних коштів	Показує частку дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних коштів підприємства. Що вище цей показник, то менш мобільна структура майна підприємства
Частка сумнівної в складі дебіторської заборгованості (Усз)	$\text{Усз} = \text{Сз} / \text{Дз} * 100,$ де Сз – сумнівна заборгованість	Характеризує якість дебіторської заборгованості. Тенденції до росту показника свідчать про зниження ліквідності підприємства

Ця методика дасть змогу виявити нереалізовані вигоди підприємства, зміцнити його фінансовий стан, збільшити стійкість та ефективно контролювати грошові надходження в погашення дебіторської заборгованості. Крім того, використання методик управлінського обліку сприятиме збереженню власного капіталу підприємства [17, с. 867]. Федорченком О.Є. [26] розроблено та запропоновано модель методики проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємств, що, на нашу думку, є найбільш оптимальною (рис. 1.1).

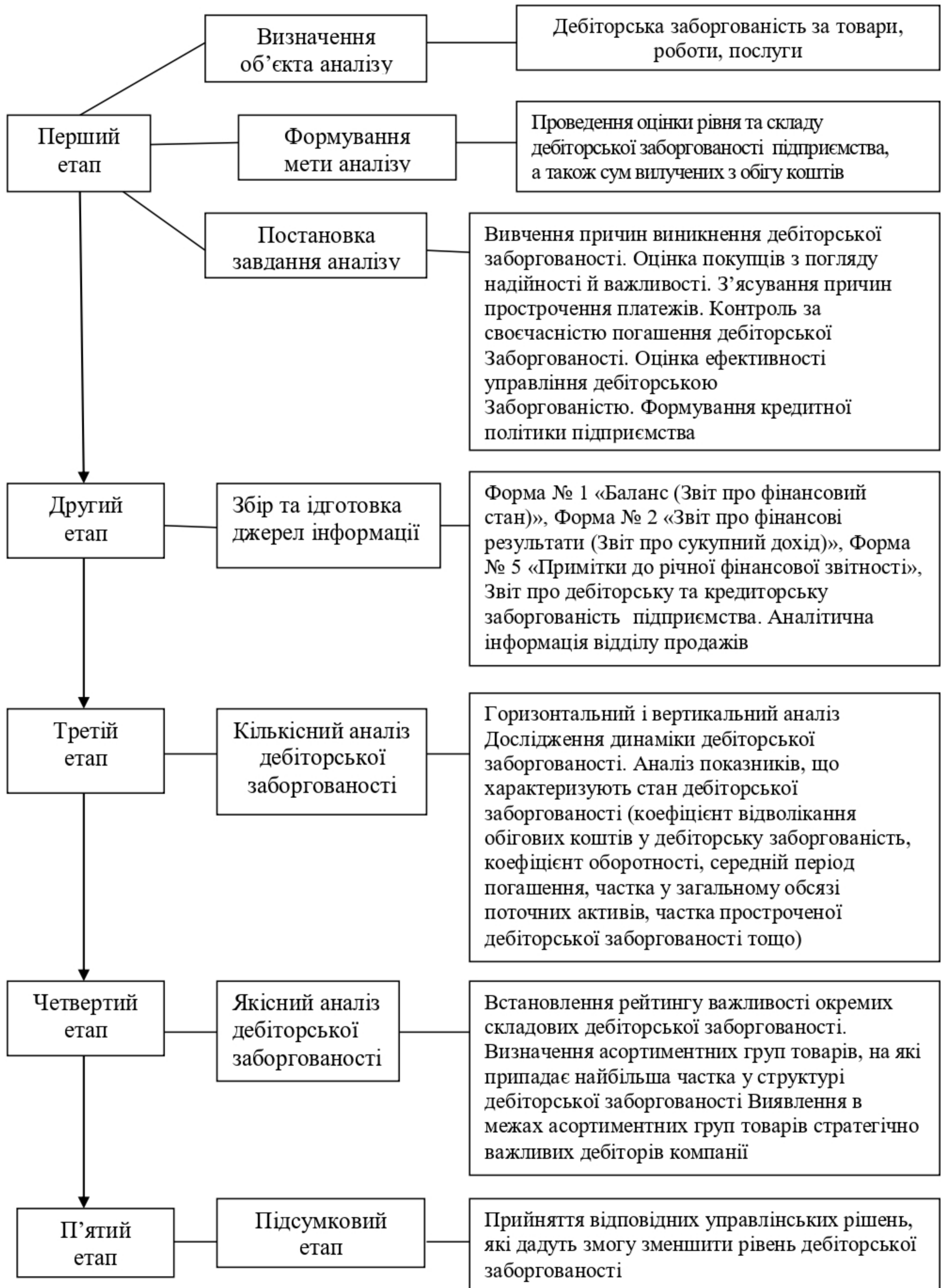

Рис. 1.1. Напрями і види аналізу дебіторської заборгованості

Використання запропонованої методики сприятиме посиленню економічного ефекту від реалізації товарів і прискоренню отримання грошових коштів від дебіторів.

Висновки до розділу 1

ТОВ «КаскадМетал» є суб'єктом малого підприємництва, платником податку на додану вартість, основним видом діяльності якого є оптова торгівля металами та металевими рудами. Станом на момент виконання кваліфікаційної роботи підприємство оновлює основні засоби, покращило ефективність їхнього використання, збільшило обсяги продажу та їхню рентабельність, є платоспроможним.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю на основі здійснення ґрунтовного та систематичного її аналізу є для суб'єктів господарювання дуже важливим. Правильний та своєчасний аналіз дебіторської заборгованості дозволить оцінити ефективність і збалансованість товарного кредиту і надання знижок покупцям, визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів, дає базу для створення резерву сумнівних боргів, дозволяє спрогнозувати надходження коштів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ

2.1. Визнання, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості ведеться відповідно до Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [1], згідно з яким дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. При цьому під дебіторами розуміють юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує вірогідність отримання підприємством майбутніх економічних вигод і її сума може бути достовірно визначена.

Дебіторська заборгованість відповідно до П(С)БО 10 [1] класифікується наступним чином:

- 1) за строком погашення: довгострокова; поточна.
- 2) за ступенем впевненості в погашенні: сумнівна; безнадійна.

При цьому розподіл заборгованості на сумнівну та безнадійну відповідно до П(С)БО 10 [1] здійснюється тільки по поточній заборгованості.

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12-ти місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12-ти місяців з дати балансу.

Сумнівна заборгованість – поточна дебіторська заборгованість відносно якої існує невпевненість у її погашенні.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість

відносно якої існує впевненість у її неповерненні боржником за якою сплинув строк позовної давності.

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості: 1) заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця; 2) заборгованість забезпечена вексями; 3) надані позики; 4) дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; 5) дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків); 6) інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на: 1) дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість); 2) дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена). В тому числі: сумнівна дебіторська заборгованість; безнадійна дебіторська заборгованість.

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості:

– відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли обліковий прибуток менший за податковий прибуток;

– витрати майбутніх періодів – витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх

звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в окремому розділі Балансу. До витрат майбутніх періодів відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Наведена класифікація дебіторської заборгованості не єдина.

З метою складання фінансової звітності [27], а саме форми № 1 Баланс, виділяють наступні види дебіторської заборгованості: довгострокова дебіторська заборгованість; дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість по розрахункам з бюджетом; дебіторська заборгованість за виданими авансами; дебіторська заборгованість по нарахованим доходам; дебіторська заборгованість по внутрішнім розрахункам; інша поточна дебіторська заборгованість.

Класифікація дебіторської заборгованості в узагальненому вигляді представлено на рис. 2.1.

2.2. Документальне оформлення розрахунків з дебіторами

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій [18, ст. 9; 28, розд. 2]. Первинні документи – це письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення. Первинні документи для надання їм юридичної сили і доказовості повинні мати такі обов'язкові реквізити: назву підприємства, установи, від імені яких складено документ, назву документа (форми), дату і місце складання, зміст, обсяг та одиницю виміру господарської операції, посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення, особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [28, розд. 2].

Порядок створення, прийняття і відображення підприємствами у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів встановлено Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [28]. Кожною стороною (підприємством), що брала участь у здійсненні господарської операції, мають бути отримані первинні документи для записів у регістрах бухгалтерського обліку, інформація в яких ідентично засвідчує зміст господарської операції. Первинні документи складаються на бланках типових форм, затверджених Міністерством статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами і відомствами України. Якщо законодавством не встановлені типові форми первинних документів, оформлення господарських операцій може здійснюватись з використанням виготовлених самостійно бланків, які повинні обов'язково містити реквізити, визначені вищезазначеними Законом України [18] та Положенням [28].

Розробка механізму управління документообігом є необхідною складовою організації бухгалтерського обліку, що забезпечує: стабільність роботи бухгалтерської служби; чіткість руху та оперативність обробки документів; своєчасність прийняття управлінських рішень.

У ТОВ «КаскадМетал» своєчасне оформлення первинних документів, передача їх у встановленому порядку і строки для відображення в бухгалтерському обліку здійснюється відповідно до затвердженого графіку документообігу.

На основі структурної схеми оптового підприємства, та посадових інструкцій його співробітників, інших внутрішніх актів підприємства розроблено графік документообігу.

Графік документообігу – затверджений порядок обробки інформації, що зазначена в первинних документах. Графік регламентує строки складання, надання та обробки первинних документів; визначає перелік документів, час їх просування та обробки, посадових осіб, відповідальність за складання документів, порядок передачі документів по інстанціях для обробки, строк надходження документів до бухгалтера, термін обробки ним документів і

завершення всіх робіт за звітний період до складання бухгалтерського балансу та звітності.

Шлях, який повинен пройти той чи інший документ, залежить від його змісту. Юридичної сили документи набувають за наявності таких реквізитів: найменування документа та його код; змісту господарської операції; вимірників господарської операції (у кількісному та вартісному виразі); підписів осіб, які дали дозвіл на виконання господарської операції, а також осіб, які безпосередньо виконали цю операцію (отримали або видали матеріальні та грошові цінності) та ін.

Розглянемо документування операцій ТОВ «КаскадМетал» з покупцями та замовниками. Облік операцій по дебіторській заборгованості здійснюється на підставі господарських договорів та первинних документів, що засвідчують факт здійснення господарської операції. Документальне оформлення розрахунків з покупцями і замовниками представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Документальне оформлення розрахунків ТОВ «КаскадМетал» з покупцями і замовниками

Розглянемо документування операцій з підзвітними особами (рис. 2.3). Підзвітними особами вважаються працівники, які отримали під звіт кошти для майбутніх видатків [29, п. 1.2 розд. I].

Рис. 2.3. Документальне оформлення обліку розрахунків з підзвітними особами

Направлення працівника у відрядження здійснюється керівником ТОВ «КаскадМетал» з оформленням наказу, у якому зазначається: пункт призначення, назва підприємства або організації, куди відправляється працівник, строк і мета відрядження. На підприємстві ведеться журнал обліку працівників, які вибули у відрядження, і працівників, які прибули із відрядження.

На підставі розпорядження керівника підзвітним особам видається аванс готівкою, або перераховується на особовий рахунок працівника.

Працівники, які одержали готівку в підзвіт, після повернення з відрядження, у встановлені законодавцем терміни [30, п. 170.9.1], зобов'язані скласти та здати звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, до якого повинні бути додані всі документи, які підтверджують витрати під час виконання доручення керівника. Після отримання й перевірки звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт бухгалтер визначає різницю між сумою одержаного підзвітною особою авансу й фактичними витратами. Якщо різниця позитивна, то сума невикористаного авансу повертається підзвітною особою на поточний рахунок ТОВ «КаскадМетал», якщо ж від'ємна – то підзвітна особа витратила частину власних коштів, тобто здійснила перевитрату авансової суми, яка за наявності підтвердних документів відшкодовується йому шляхом перерахування на його особовий рахунок.

До обліку бухгалтер приймає звіти про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, які перевірені й затверджені керівником підприємства. Бухгалтер здійснює бухгалтерську обробку звіту, проставляючи на документах і на звіті кореспондуючі рахунки, які відповідають призначенню авансу.

Розглянемо документування розрахунків за претензіями. При прийманні товарно-матеріальних цінностей проводиться їх перевірка за якістю та кількістю, в результаті чого можуть бути виявлені недостача, пересортиця, неналежна якість матеріалів або їх некомплектність чи відсутність супровідних документів постачальника тощо.

Документи, які застосовуються при виявленні порушень та розбіжностей при розрахунках з дебіторами представлені на рис. 2.4.

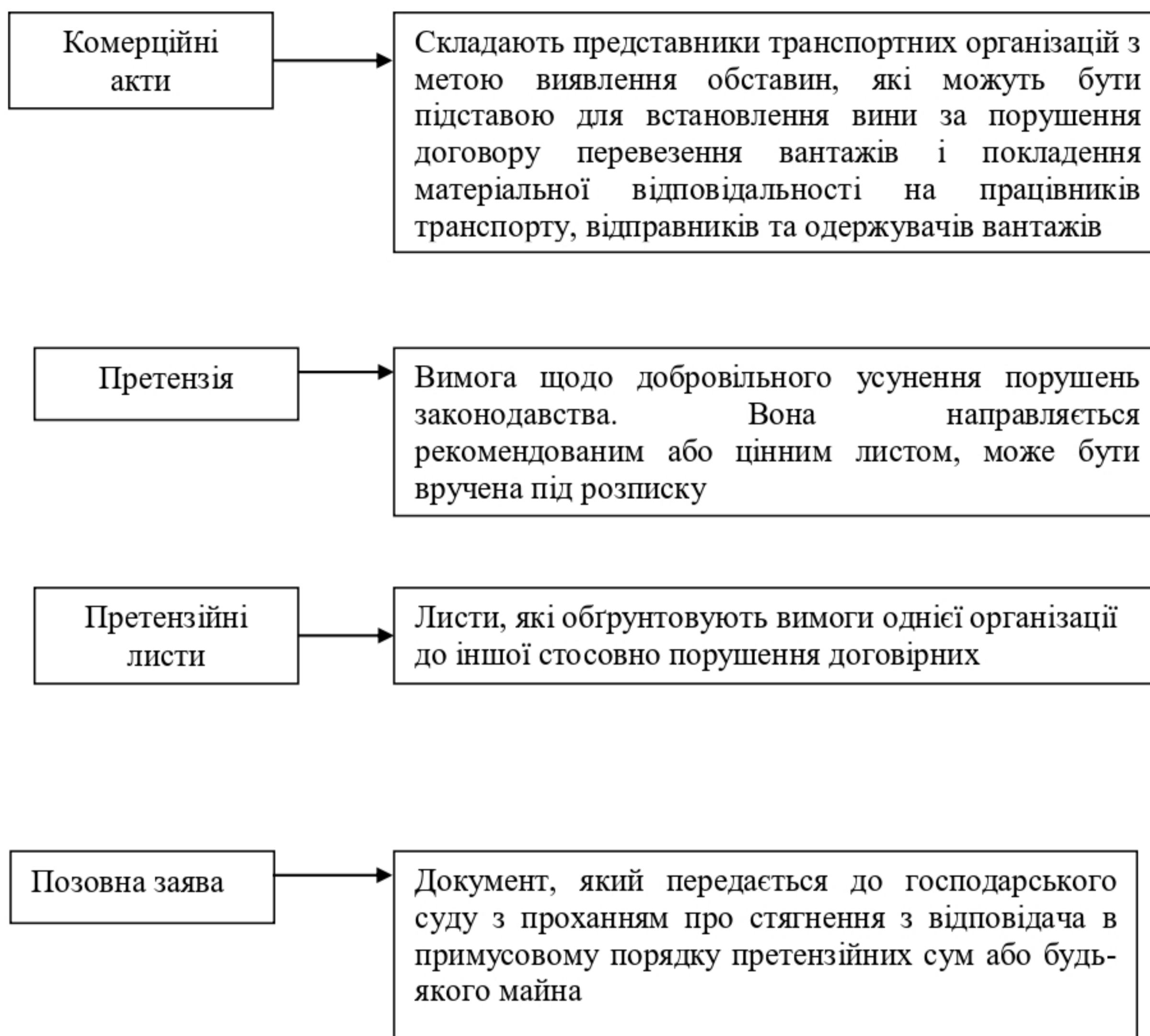

Рис 2.4. Документи, що застосовуються при прийомці ТМЦ від постачальників

Розглянемо документування розрахунків з іншими дебіторами. При розрахунках за виданими авансами під поставку товарно-матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також з оплати продукції та робіт, прийнятих замовником по частковій готовності виписуються платіжні документи, договори тощо. При обліку розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків в результаті недостач і втрат від псування

цінностей, недостач від розкрадання грошових коштів, якщо винуватця не виявлено застосовують наступні документи:

- інвентаризаційних опис або інвентаризаційний акт (залежно від об'єкту перевірки);
- порівняльна відомість;
- договір про повну або бригадну відповідальність;
- розрахунково-платіжна відомість;
- прибутковий касовий ордер тощо.

Видача позик працівникам підприємством проводиться, якщо вона передбачена колективним договором та при наявності оформлених належним чином документів, і оформляється договором у письмовій формі. Обов'язковими елементами договору є: предмет договору, розмір та порядок видачі позики, термін на який вона видається, порядок її погашення, відповідальність та юридичні реквізити сторін.

2.3. Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (далі – П(С)БО 10) [1]. Крім того, при відображенні в обліку та фінансовій звітності дебіторської заборгованості необхідно враховувати вимоги інших П(С)БО:

- НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [27],
- П(С)БО 14 «Оренда» [31],
- П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [32], П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [33],
- П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» [34], а також Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [35].

Інформація про дебіторську заборгованість відображається у балансі підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Взаємозв'язок залишків на рахунках бухгалтерського обліку та статей Балансу, за яким відображається дебіторська заборгованість

Статті Балансу		Рахунки Плану рахунків	
I. Необоротні активи			
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	161
		Довгострокові векселі одержані	162
		Інша дебіторська заборгованість	163
Відстрочені податкові активи	060	Відстрочені податкові активи	17
II. Оборотні активи			
Векселі одержані	150	Короткострокові векселі, одержані в національній валюті	341
		Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті	342
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: чиста реалізаційна вартість первісна вартість	160	Розрахункова сума = рядок 161 – рядок 162	
	161	Розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками	361
		Розрахунки з іноземними покупцями та замовниками	362
	162	Резерв сумнівних боргів	38
Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом за виданими авансами з нарахованих доходів із внутрішніх розрахунків	170	Розрахунки за податками	641
		Розрахунки за обов'язковими платежами (у частині платежів до бюджету)	642
	180	Розрахунки за виданими авансами	371
	190	Розрахунки за нарахованими доходами	373
	200	Розрахунки з іншими дебіторами	377
		Внутрішні розрахунки	682
		Внутрішньогосподарські розрахунки	683
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	Розрахунки з підзвітними особами	372
		Розрахунки за претензіями	374
		Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	375
		Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	376
		Розрахунки з іншими дебіторами	377
		Розрахунки за обов'язковими платежами (у частині платежів до позабюджетних фондів)	642
		Розрахунки за страхуванням	65
		Розрахунки з оплати праці	66
	270	Витрати майбутніх періодів	39
III. Витрати майбутніх періодів			

Крім того, для обліку дебіторської заборгованості використовується

позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». На цьому рахунку обліковується списана дебіторська заборгованість протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у разі зміни майнового становища боржника. Дебіторська заборгованість остаточно списується з позабалансового рахунку 071 після вирішення питання щодо визнання винних осіб або у зв'язку із закінченням строку обліку такої заборгованості. Бухгалтерський облік поточної дебіторської заборгованості ведеться на рахунках класу 3 «Кошти, розрахунки ті інші активи», довгострокової дебіторської заборгованості – на рахунку 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість» Плану рахунків [35] (рис. 2.5).

Зупинимося на обліку різних видів дебіторської заборгованості.

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості використовують активний балансовий рахунок 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість».

Рахунок 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість» згідно Інструкції про застосування плану рахунків [35], слугує для обліку дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу й буде погашена не пізніше 12 місяців з дати балансу.

Очевидно, що на рахунку 16 відображається дебіторська заборгованість, що відповідає одній з двох умов: така заборгованість не повинна виникати у ході нормального операційного циклу; повинна бути погашена через 12 місяців з дати балансу. Отже, для тих підприємств, у яких операційний цикл більше одного року, довгостроковою буде вважатися така дебіторська заборгованість, строк погашення якої понад один їх нормальний операційний цикл. Якщо ж операційний цикл підприємства не перевищує один рік, то для нього довгостроковою буде дебіторська заборгованість, яка повинна бути погашеною через 12 місяців з дати балансу. Частина довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає погашенню упродовж 12 місяців з дати балансу, відповідно до П(С)БО 10 [1, п.12] відображається на ту ж дату у складі поточної дебіторської заборгованості.

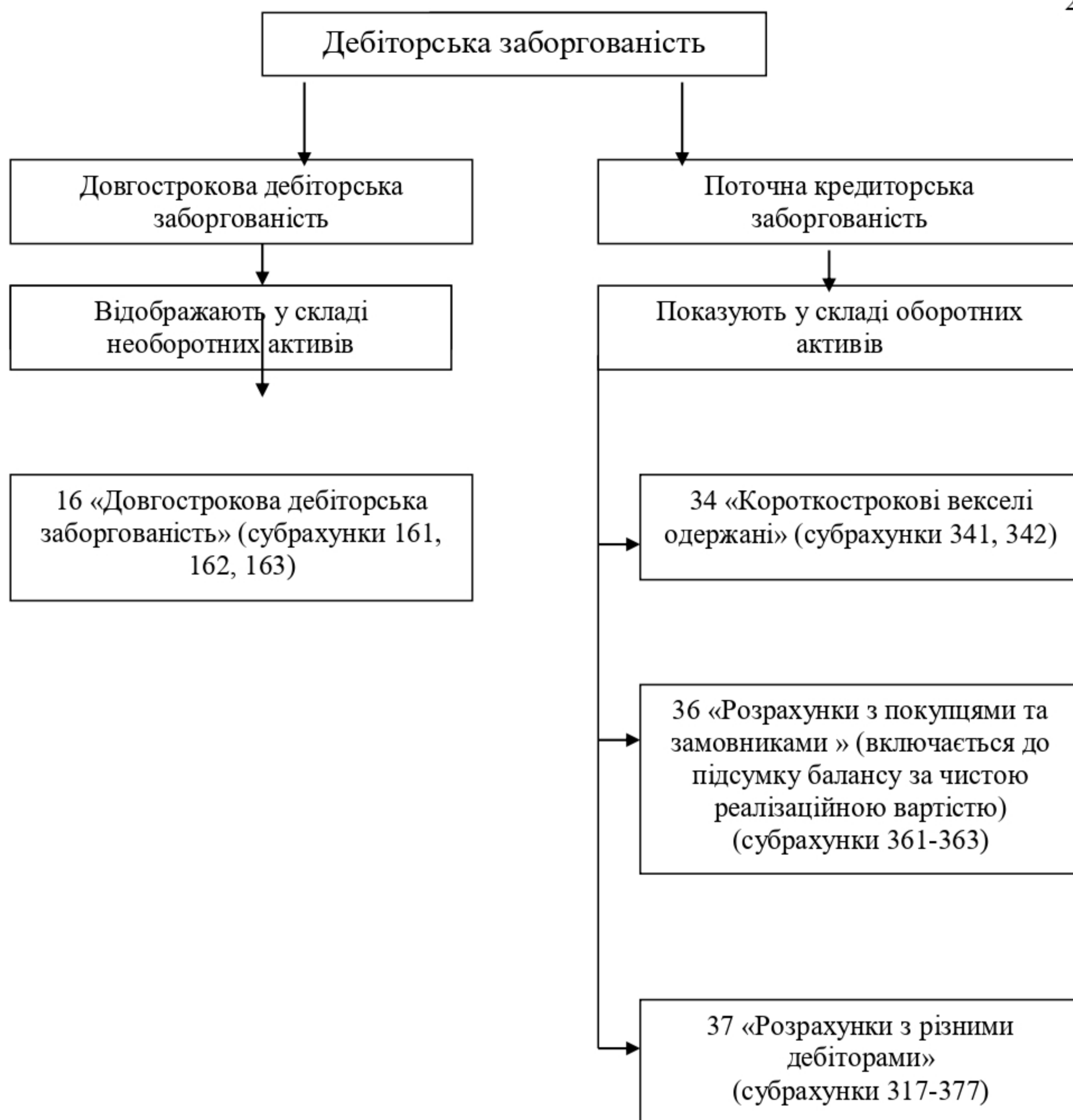

Рис. 2.5. Бухгалтерські рахунки для обліку дебіторської заборгованості

За дебетом рахунка 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість» відображається виникнення (зростання) довгострокової дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення (списання). Відповідно до Інструкції про застосування плану рахунків [35] рахунок 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість» має субрахунки, представлені у табл. 2.2. Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться по кожному дебітору, по видам заборгованості, строкам її виникнення і погашення. Обліковим регістром по рахунку 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість» є Журнал 3 (розділ І) [36].

Рахунок 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість»

Код рахунку	Найменування субрахунку	Зміст інформації, що узагальнюється на субрахунку
161	«Заборгованість за майно, передане у оренду»	Відображаються чисті інвестиції орендодавця в фінансову оренду, визначені відповідно до П(С)БО 14 «Оренда» [31]
162	Довгострокові векселя отримані»	Ведеться облік векселів отриманих в забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості. Звернемо увагу на те, що на цьому субрахунку обліковуються тільки ті векселя, строк погашення яких перевищує 12 місяців з дати балансу або один операційний цикл, якщо такий перевищує 12 місяців
163	«Інша дебіторська заборгованість	Призначений для обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка не відображається на інших рахунках рахунка 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість», зокрема, розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позиками і т.п. інші види розрахунків

Розглянемо на прикладі порядок відображення операцій по субрахунку 163 «Інша дебіторська заборгованість». Наприклад, підприємство за договором займу видало своєму працівнику довгострокову безвідсоткову позику. Сума позики складає 15000,00 грн. Строк погашення її. Встановлений у договорі, 5 років. Позика буде погашатися 7 числа кожного місяця шляхом утримання коштів із заробітної плати працівника. Заборгованість працівника за позикою повністю відповідає визначенню довгострокової дебіторської заборгованості. Тому, в бухгалтерському обліку бухгалтер підприємства за цією операцією запише проведення представлені у табл. 2.3.

Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися критерії визнання доходу [1, п. 8]:

– покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);

– підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);

- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків з обліку позики, виданої працівнику підприємства

Первинний документ	Дата	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
			дебет	кредит	
Видатковий касовий ордер	07.05.2020	1. Довгострокова позика видана працівнику підприємством з каси	163	301	15000,00
Договір, розрахункова відомість	07.06.2020	2. Частина заборгованості по займу утримана із заробітної плати працівника	661	163	250,00
Бухгалтерська довідка	30.06.2020	3. На дату балансу частина дебіторської заборгованості переведена у склад поточної дебіторської заборгованості	377	163	3000,00
Договір, розрахункова відомість	07.07.2020	4. Із заробітної плати працівника утримана сума чергового платежу в погашення заборгованості по займу	661	377	250,00
Проведення аналогічні 4 робляться також 06.08 20 р., 07. 09.20 р. і т.д.					
Бухгалтерська довідка	30.09.2020	5. Чергова частина довгострокової дебіторської заборгованості, що підлягає погашенню упродовж 12 місяців переведена у склад поточної дебіторської заборгованості	377	163	750,00
Проведення аналогічні 5 робляться щоквартально перед складанням квартальної фінансової звітності					

Момент передачі ризиків й вигод, пов'язаних з правом власності на продукцію, товари, роботи, послуги визначається на основі вивчення угоди поставки продукції (товару, послуг), яка укладена між підприємством та покупцем, та обставин операції.

Дебіторська заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду, – це сума мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості за вирахуванням фінансового доходу, що підлягає отриманню (іншими словами, це теперішня вартість сукупної суми мінімальних орендних платежів та негарантованої ліквідаційної вартості). Даний вид дебіторської

заборгованості відображається на рахунку 161 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду».

Окремий вид довгострокової дебіторської заборгованості – векселі, одержані у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, які обліковуються на рахунку 162 «Довгострокові векселі одержані». За дебетом рахунку відображається отримання векселя, за кредитом – отримання коштів у погашення векселів, погашення отриманим векселем кредиторської заборгованості, продаж векселя третій стороні тощо. Інша довгострокова дебіторська заборгованість – інші види розрахунків, які не можуть бути віднесені до попередніх видів. Вони обліковуються на рахунку 163 «Інша дебіторська заборгованість». Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги виникає, коли підприємство реалізує продукцію (товари, роботи, послуги) в кредит (з відстрочкою платежу). Така дебіторська заборгованість визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. Сума доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг визначається угодою між продавцем та покупцем як справедлива вартість компенсації, яку отримали, чи яка підлягає отриманню. Облік поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ведеться на субрахунках: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» та 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»

За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображається вартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації.

Бухгалтерські записи з визнання та погашення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги наведені у табл. 2.4.

На первісну вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію, товари, роботи, послуги впливають такі події, як: надання покупцю торговельної знижки або знижок з обсягу реалізації; надання покупцю знижок після реалізації; повернення товарів від покупців.

Таблиця 2.4

**Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості
за продукцію, товари, роботи, послуги**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1. Реалізація вітчизняному покупцю		
– готової продукції;	361	701
– товарів;	361	702
– робіт і послуг	361	703
2. Одночасно на суму ПДВ	701	641
	702	641
	703	641
3. Списано собівартість реалізованих:		
– готової продукції;	901	26 / 27 / 21
– товарів;	902	28
– робіт і послуг	903	23
4. Погашена дебіторська заборгованість грошовими коштами	311	361
	301	361
5. Погашена дебіторська заборгованість взаєморозрахунками	63	361
	68	361

Торговельні знижки або знижки з обсягу реалізації визначаються у відсотках до базової (основної) ціни. Супровідні їй платіжні документи виписуються за чистою вартістю продажу (за вирахуванням торгової знижки та знижки з обсягу). На рахунках бухгалтерського обліку такі знижки не відображаються, а тільки зменшують первісну вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. Знижки після реалізації – це знижки за дострокову оплату. Механізм надання таких знижок в Україні не відпрацьований. Повернення товарів від покупців також зменшує суму дебіторської заборгованості. Повернення продукції або товарів протягом звітного періоду відображається на рахунках бухгалтерського обліку записами:

Дебет 704 «Вирахування з доходу»

Кредит 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» або

Кредит 301 «Каса в національній валюті»

та одночасно сторно на суму ПДВ:

Дебет 704 «Вирахування з доходу»

Кредит 641 «Розрахунки за ПДВ».

У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та/або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування. Це положення ПБО 10 [1] відповідає п. 22 ПБО 15 [37] щодо визнання доходу у разі відстрочення платежу.

Згідно з ПБО 19 [32], справедлива вартість дебіторської заборгованості – теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає отриманню, що визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою за вирахуванням резерву сумнівних боргів та витрат на отримання дебіторської заборгованості в разі потреби. Дисконтування не здійснюється для короткострокової заборгованості, якщо різниця між номінальною сумою дебіторської заборгованості та дисконтованою сумою несуттєва (менша 5% номінальної суми).

Поточна дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена вексями, обліковується на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані». Векселі відображаються у балансі за номінальною вартістю. До статті «Векселі одержані» включається заборгованість за вексями, строк оплати за якими не настав.

Сума нарахованих відсотків за звітний період по векселю, який підлягає оплаті в наступному періоді, переноситься на статтю «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів». Відповідно до цієї суми повинен бути визнаний дохід за відсотками. У табл. 2.5. наведено приклади відображення операцій, пов'язаних з виникненням дебіторської заборгованості, забезпеченої вексями. Бланки векселів є бланками суворої звітності, для їх обліку використовується позабалансовий рахунок 08 «Бланки суворого обліку».

Таблиця 2.5

**Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості,
забезпеченої векселями**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	дебет	кредит	
1	2	3	4
20.06.2020 р. реалізовано товар собівартістю 80 000 грн. за 120 000 грн. (в тому числі ПДВ). 01.07.2020 р. отримано вексель номіналом 120 000 на 60 днів під 12 % річних. Сума відсотків = $120\,000 \times 12\% \times 60 : 360 = 2\,400$ (грн.)			
20.06.2020 року			
Визнали дохід від реалізації товарів	361	702	120 000
Одночасно на суму ПДВ	702	641	20 000
Списана собівартість реалізованих товарів	902	28	80 000
Липень 2020 року			
Отримали вексель у забезпечення дебіторської заборгованості (01.07.2020 р.)	341	361	120 000
Нараховані відсотки по векселю за липень (31.07.2020 р.)	373	732	1 200
Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732	641	200
31.08.2020 року			
Нараховані відсотки по векселю за липень	373	732	1 200
Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732	641	200
01.09.2020 року			
Погашено вексель	311	341	120 000
Сплачено відсотки по векселю	311	373	2 400
01.09.2020 р. підприємство отримало безвідсотковий вексель на суму 5 000 грн. терміном на 3 місяці в рахунок оплати за реалізований на умовах комерційного кредиту товар на суму 4 460 грн. Плата за відстрочення платежу, яка становить 450 грн. (крім того ПДВ 90 грн.), включена до вартості векселя. Вексель був погашений 30.11.2020 р.			
Отримання векселя 01.09.2020 р.:			
– на вартість реалізованих товарів;	341	361	4 460
– на суму відсотків	341	69	540
Нараховані відсотки по векселю за вересень 30.09.2020 р. ($540/3 = 180$)	69	732	180
Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	732	641	30
Операція з нарахування відсотків повторюється 31.10.2020 р. та 30.11.2020 р.			
Погашено вексель грошовими коштами	311	341	5 000
Підприємство отримало вексель за реалізовані товари на суму 6 000 грн. До закінчення строку сплати векселя підприємство продало його банку за 5 300 грн. Таким чином сума дисконту: $6\,000 - 5\,300 = 700$ (грн.)			
Отримано вексель в оплату за товар	341	361	6 000
Врахування векселя банком	311	341	5 300
	949	341	700

В табл. 2.6. наведено приклади відображення операцій, пов'язаних з виникненням дебіторської заборгованості за розрахунками та її погашенням.

Таблиця 2.6

**Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості
за розрахунками**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Видані грошові кошти із каси під звіт	372	301
Придбані товарно-матеріальні цінності за рахунок підзвітних сум	Відповідний рахунок запасів (20, 21, 22, 28)	372
Списані витрати на відрядження	Відповідні рахунки витрат (91, 92, 93, 94)	372
Повернення невитрачених підзвітних сум в касу	301	372
Утримання неповернутих підзвітних сум із заробітної плати	66	372
Виплачено постачальнику аванс за товар	371	301
	371	311
Зарахування заборгованості за поставлені товари	631	371
Повернена постачальником сума авансу	311	371

Дебіторська заборгованість з операційної оренди в бухгалтерському обліку орендодавця відображається на рахунках іншої поточної дебіторської заборгованості (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості
з операційної оренди**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Нарахована орендна плата до отримання від орендатора	377	713
Нараховані податкові зобов'язання з ПДВ	713	641
Отримана орендна плата	311	377
Нарахована амортизація на об'єкт оренди	949	131
Нараховані випрати орендодавця з укладання угоди про операційну оренду	949	68
Відображено податковий кредит за витратами, пов'язаними з укладанням угоди	641	68

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем).

У Балансі відображається первісна та чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги та резерв сумнівних боргів. У підсумок Балансу включається чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, яка визначається як різниця між первісною вартістю дебіторської заборгованості та резервом сумнівних боргів:

$$\begin{array}{rcl} \text{Чиста реалізаційна} & & \text{Первісна вартість} \\ \text{вартість дебіторської} & & \text{дебіторської заборгованості} \\ \text{заборгованості за} & = & \text{за продукцію, товари,} \\ \text{продукцію, товари,} & & \text{роботи, послуги} \\ \text{роботи, послуги} & & \text{Резерв} \\ & & \text{– сумнівних} \\ & & \text{боргів} \end{array}$$

Величина резерву сумнівних боргів визначається, виходячи з: платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Звертаємо увагу на те, що незалежно від того, який метод розрахунку резерву сумнівних боргів буде обраний, підприємствам необхідно робити класифікацію поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за строками непогашення, оскільки ця інформація розкривається у Примітках до фінансової звітності.

Класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за попередні звітні періоди.

Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутків поточної дебіторської заборгованості та коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Коефіцієнт сумнівності (табл. 2.8) і, як правило, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

**Розрахунок коефіцієнта сумнівності на основі класифікації
дебіторської заборгованості за минулий період**

Назва дебітора	Кількість прострочених днів оплати							Всього
	0	Від 1 до 30	Від 31 до 90	Від 91 до 180	Від 181 до 270	Від 271 до 360	Більше року	
2	3	4	5	6	7	8	9	10
Разом:								
Сума безнадійної заборгованості								
Коефіцієнт сумнівності (= сума безнадійної заборгованості / разом)								X

Дані в табл. 2.8 заносяться по кожному дебітору і відносяться до колонок 3 – 9 залежно від кількості прострочених днів оплати від строку договору. При групуванні дебіторської заборгованості необхідно враховувати умови договору з дебітором. У колонці 10 отримуємо дані по заборгованості по кожному дебітору, а по рядку «Разом» відображається залишок за дебетом рахунку 36. Якщо при аналізі дебіторської заборгованості виявлена безнадійна заборгованість, то її сума заносяться у рядок «Сума безнадійної заборгованості» у відповідну колонку. Слід зазначити, що наведена класифікація дебіторської заборгованості за термінами непогашення не обов'язково повинна бути такою детальною. Підприємство само визначає, за якими термінами непогашення воно буде класифікувати дебіторську заборгованість, виходячи із конкретної ситуації, що склалася на підприємстві. ПБО 10 [1] на сьогодні нічого не говорить про визначення періодів непогашення, за якими повинна проводитися ця класифікація. Після визначення коефіцієнта сумнівності по кожній групі дебіторської заборгованості розраховуємо резерв сумнівних боргів (табл. 2.9).

Розрахована сума резерву сумнівних боргів включається до відповідної статті Балансу і одночасно до статті «Інші операційні витрати» Звіту про фінансові результати.

Таблиця 2.9

Розрахунок суми резерву сумнівних боргів на кінець звітнього періоду на основі класифікації дебіторської заборгованості

Назва дебітора	Кількість прострочених днів оплати							Всього
	0	Від 1 до 30	Від 31 до 90	Від 91 до 180	Від 181 до 270	Від 271 до 360	Більше року	
2	3	4	5	6	7	8	9	10
Разом:								
Коефіцієнт сумнівності (із табл. 2.8)								X
Сума резерву сумнівних боргів (рядок «Разом» x на відповідний коефіцієнт сумнівності)								Σ

Розглянемо порядок списання дебіторської заборгованості. За всіма видами дебіторської заборгованості, заборгованість, що визнана безнадійною, повинна бути виключена із активів Балансу і списана: дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги списується за рахунок резерву сумнівних боргів, що не впливає на фінансові результати; інші види дебіторської заборгованості, яка визнана безнадійною, списуються безпосередньо на витрати у тому періоді, коли заборгованість була визнана безнадійною. Якщо сума безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги перевищує суму резерву сумнівних боргів, то різниця списується безпосередньо на витрати періоду: Дебет 944 «Сумнівні та безнадійні борги» та Кредит 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Облік формування резерву сумнівних боргів та списання дебіторської заборгованості представлено у табл. 2.10.

У Журналі 3 [36] відображаються обороти за кредитом рахунків: у розділі I - 16, 34, 36, 37, 38, 51, 62, 63, 68, у розділі II – 17, 52, 53, 54, 55, 61, 64, 67, 69. Записи в цьому Журналі здійснюються на підставі підсумкових даних відомостей 3.1 – 3.6 та первинних документів. Відомості аналітичного обліку ведуться в цілому за синтетичним рахунком.

**Кореспонденція рахунків з обліку формування резерву
сумнівних боргів та списання дебіторської заборгованості**

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Створено резерв сумнівних боргів	944	38
Списана дебіторська заборгованість покупців, що визнана безнадійною	38	36
Одночасно сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		
Внаслідок зміни у фінансовому стані покупця відновлюється сума його заборгованості, раніше визнана безнадійною	36	716
Одночасно сума відновленої дебіторської заборгованості списується з позабалансового рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		
Надійшло від покупця у рахунок погашення його заборгованості	311	36
Списана безнадійна дебіторська заборгованість за виданими авансами	944	371
Одночасно сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		

Облік векселів ведеться у Відомості 3.4 з підрозділом на одержані і видані, на короткострокові і довгострокові в національній і іноземній валюті (рахунки 16, 34, 51, 62). Відомості аналітичного обліку 3.1, 3.2, 3.3, 3.5 підприємства можуть вести (заповнювати) для окремих субрахунків рахунків 36, 37, 63 і 68 з наступним включенням підсумків таких відомостей у Журнал 3. Якщо у поточному місяці операцій за рахунком (субрахунком) не відбувалося, то відповідна відомість у поточному місяці не ведеться.

Відомість 3.1 призначена для аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, що відображаються на рахунку 36, крім заборгованості, яка забезпечена векселем. Підсумки граф 13 – 20 (рядок «Усього за рахунком 36») цієї відомості переносяться до графі 5 розділу I Журналу 3.

Відомість 3.2 призначена для аналітичного обліку поточної дебіторської заборгованості (з підзвітними особами, за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями). У Відомості 3.2 для обліку

розрахунків за кожним дебітором відводиться необхідна кількість рядків. Сальдо визначається за кожним дебітором і також переноситься в графи 5 і 6 Відомості 3.2 на наступний місяць. Підсумки граф 16 – 21 (рядок «Усього за рахунком 37») цієї відомості переносяться до графи 6 розділу I Журналу 3.

Відомість 3.3 призначена для аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги, що відображаються на рахунку 63. Протягом місяця записи у відомості здійснюються в міру визнання зобов'язання за матеріальні цінності, нематеріальні активи, роботи і послуги та проведення розрахунків з постачальниками та підрядниками на підставі первинних облікових документів (товарно-транспортних накладних, накладних на відпуск товарно-матеріальних цінностей, актів приймання матеріалів, робіт, послуг, прибуткових та видаткових касових ордерів, виписок банку тощо).

За кредитом рахунку 63 відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом – її погашення, списання тощо. Сальдо на кінець місяця наводиться за кожним постачальником та підрядником і переноситься в графу 6 Відомості 3.3 на наступний місяць. У графі 20 Відомості 3.3 відображається загальна сума, що належить сплаті постачальнику, підряднику за одержані товарно-матеріальні цінності, нематеріальні активи, прийняті роботи і послуги. Підсумки граф 13 – 19 (рядок «Усього за рахунком 63») цієї відомості переносяться до графи 10 розділу I Журналу 3.

Відомість 3.4 призначена для аналітичного обліку заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена одержаними векселями, а також для розрахунків за зобов'язаннями постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими

операціями, на яку підприємством видані векселі (рахунки 16 «Довгострокова дебіторська заборгованість», 34 «Короткострокові векселі одержані», 51 «Довгострокові векселі видані», 62 «Короткострокові векселі видані»). У заголовку над рядками 8 – 12 і 15 – 17 Відомості 3.4 підприємством вказується номер синтетичного рахунку, до якого відкрито аркуш цієї відомості, а у самому заголовку Відомості 3.4 вписується словами об'єкт обліку (одержаних короткострокових векселів, виданих короткострокових векселів). Підсумки граф 15 – 17 (рядок «Усього») цієї відомості переносяться відповідно у графи 3, 4 та 8, 9 розділу I Журналу 3.

Відомість 3.5 призначена для аналітичного обліку внутрішніх, внутрішньогосподарських розрахунків, розрахунків за нарахованими відсотками, за авансами одержаними та за іншими операціями, що відображаються на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями». Підсумки граф 15 – 20 (рядок «Усього») цієї відомості переносяться до графи 11 розділу I Журналу 3.

У розділі II Журналу 3 відображаються відстрочені податкові активи і відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові зобов'язання, зобов'язання за податками і платежами, дивідендами (за кредитом рахунків 17, 52, 53, 54, 55, 61, 64, 67, 69).

Відомість 3.6 призначена для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи прибутковий податок з працівників підприємства, фінансові санкції, що справляються в дохід бюджету. У відомості за кожним видом податків і платежів щомісяця відображаються нараховані та належні до відшкодування з бюджету суми податків і платежів, їх сплата, списання тощо. Сальдо на кінець місяця визначається окремо за кожним видом податків і платежів.

У рядках 1.1 – 1.9 відображаються сальдо, сплата, списання, суми, належні до відшкодування з бюджету, тощо та нарахування за кожним видом податків і платежів. У рядку 1.10 наводиться підсумок рядків 1.1 – 1.9 за відповідними графами. У рядках 2.1 – 2.8 відображаються сальдо, сплата

та нарахування інших платежів до бюджету, зокрема мита, різниць між сумою відшкодування і втратами від нестач і псування цінностей. У рядку 2.9 наводиться підсумок рядків 2.1 – 2.8 за відповідними графами. У рядках 3.1 – 3.3 відображаються сальдо, обороти за дебетом і кредитом субрахунку 643 «Податкові зобов'язання». У рядку 3.4 наводиться підсумок рядків 3.1 – 3.3 за відповідними графами. У рядках 4.1 – 4.3 відображаються сальдо, обороти за дебетом і кредитом субрахунку 644 «Податковий кредит». У рядку 4.4 наводиться підсумок рядків 4.1 – 4.3 за відповідними графами. У рядку 5 наводиться підсумок рядків 1.10, 2.9, 3.4, 4.4. Підсумки граф 13 – 20 рядка 5 «Усього» за рахунком 64 переносяться у графу 9 розділу II Журналу 3.

2.4. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості

Визначення обліково-правового терміну «підзвітна особа» закріплено у Порядку № 372 [29, п. 1.2 розд. 1]. Цього статусу набуває «працівник установи, який отримав під звіт кошти для майбутніх видатків» (на витрати, пов'язані зі службовими відрядженнями, та/або на адміністративно-господарські витрати).

Незважаючи на те, що вищеназаний нормативно-правовий акт, затверджено Міністерство фінансів України виключно для використання тільки установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) з державного або місцевого бюджету (далі бюджетні підприємства), закріплена в ньому дефініція коротко та повністю розкриває сутність підзвітної особи, указує на її відмінність від решти працівників. Ось чому, її можна використовувати й у іншій, окрім бюджетної, сфері бухгалтерського обліку.

Відомо, що наразі тільки бюджетні підприємства направляючи працівника у відрядження, обов'язково забезпечують його коштами для здійснення поточних витрат (авансом). Проте, для підприємств інших форм власності така норма чинним законодавством не передбачена. Натомість, чинне трудове законодавство не містить жодних норм, за якими роботодавець міг би примусити працівника покривати будь-які витрати власним коштом (хоча із

гарантією подальшого відшкодування).

У практичній діяльності суб'єктів господарювання нерідко трапляються випадки, коли роботодавець, за погодженням з працівником, може направити його у відрядження (чи доручити виконання інших цивільно-правових дій) без видачі авансу. Зауважимо, що при цьому не порушуються вимоги низки нормативних актів, котрі регулюють права та гарантії такого працівника.

Таким чином, у рамках виконання своїх професійних обов'язків працівник добровільно може фінансувати певні витрати (витрачати власні кошти) на користь роботодавця. Після чого, він складає та подає в бухгалтерію відповідний звіт, додавши до нього підтвердні документи, що слугують підставою для відшкодування (з огляду на встановлені законодавством граничні норми) цих коштів у повному обсязі.

Залежно від економічного змісту грошових відносин між підприємством і працівником, направленим у відрядження або скерованим на виконання певних цивільно-правових функцій, його обліковий статус змінюється.

1. З моменту отримання грошового авансу працівник стає підзвітною особою та по суті виступає як дебітор. А тоді, коли він своєчасно не повертає суми надміру витрачених коштів у строки, встановлені законом, набуває ще й статусу платника податку [30, п. 164.2.11].

2. Витративши власні кошти, від моменту затвердження звіту про їх використання під час відрядження або в інших передбачених законодавством випадках, працівник набуває статусу кредитора – фізичної особи, перед якою підприємство має фінансову заборгованість. Кредиторську заборгованість обліковують до моменту її погашення шляхом видачі працівникові-кредитору готівки із каси підприємства або шляхом перерахування коштів на його картрахунок (на банківську пластикову картку).

У зв'язку з цим, відображення розрахунків з таким працівником-кредитором на субрахунку 372, не можна вважати обґрунтованим, бо останній фіксує операції з підзвітними особами [35], тобто в ньому ведуть облік одного з видів дебіторської заборгованості. За своїм економічним змістом цей рахунок

активний. Активно-пасивним він стає тільки в разі перевитрати підзвітною особою грошового авансу. Кредиторську заборгованість з працівником, що виникла під час виконання ним функціональних обов'язків у відрядженні або реалізації інших цивільно-правових дій за дорученням керівника, доцільно обліковувати на субрахунку 685, призначеному для ведення операцій з іншими кредиторами, при чому тих, «що не можуть бути відображені на рахунках 63–67» та «на інших субрахунках рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» [35].

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Кредиторська заборгованість підприємства перед працівниками, розмір якої визначено на підставі їх звітів про відрядження або про виконання інших цивільно-правових дій, буває двох видів: по-перше, та, що виникла внаслідок перевитрати грошового авансу, а по-друге, утворена шляхом покриття витрат роботодавця коштом працівника. Для ведення розрахунків з працівниками, яким видано грошовий аванс (підзвітними особами) на відрядження або для виконання інших цивільно-правових дій, доцільно використовувати субрахунок 372, з особами, які такого авансу не отримували, – субрахунок 685.

Висновки до розділу 2

До проблем бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості можна віднести стан класифікації та обліку дебіторської заборгованості на рівні задоволення різних користувачів інформацією про її стан; зміст бухгалтерських записів, що визначаються в процесі визнання і оцінювання дебіторської заборгованості. Потребує вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю, адже саме політика управління дебіторською заборгованістю, визначає ефективність роботи підприємства. Основними нормативно-правовими документами, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» та № 13 «Фінансові інструменти». Однак, сутність дебіторської заборгованості тлумачиться у цих

стандартах неоднозначно. На основі аналізу чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість, за своєю суттю, є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу. Доцільним вважаємо внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», де чітко розмежувати поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Уточнення вимагає визначення поточної дебіторської заборгованості. Утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди слід пов'язувати з доходом. Однією з проблем обліку дебіторської заборгованості є непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів, які передбачені в П(С)БО 10, що призводить до недостовірності даних при відображенні резерву сумнівних боргів в балансі. Тому вважаємо за доцільне затвердити перелік документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Для забезпечення ефективної організації та проведення обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості вважаємо за необхідне внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» щодо усунення розбіжностей трактування сутності дебіторської заборгованості. Важливим питанням є вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, та підприємства в межах чинного законодавства повинні самостійно обирати систему класифікації дебіторської заборгованості залежно від завдань, які ставить управління перед системою обліку.

За результатами поведеного дослідження опубліковано тези доповіді у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції [38].

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ

ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1. Оцінка надійності внутрішнього контролю ТОВ «КаскадМетал»

Одним із численних завдань аудиту є встановлення достовірності сум дебіторської заборгованості, відображених у фінансовій звітності. Стан поточних розрахунків найточніше відображає рівень організації господарської і фінансової роботи, а також бухгалтерського обліку.

Раціональна організація внутрішнього контролю за станом розрахунків сприяє зміцненню договірної та розрахункової дисципліни, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни, скороченню дебіторської заборгованості, покращанню фінансового стану суб'єкта господарювання. Здійснимо оцінку надійності системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості ТОВ «КаскадМетал». Це дозволить розробити програму аудиту, визначити кількість, види та обсяг аудиторських процедур.

У табл. 3.1 подано тест за яким у ході дипломного дослідження тестувалася дебіторська заборгованість базового підприємства.

Таблиця 3.1.

Суб'єкт господарювання ТОВ «КаскадМетал»

Період перевірки III квартал 2020 р.

Термін перевірки з 09.11.20 р. по 20.11.20 р.

Тест внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Зміст запитання	Варіанти відповіді			Примітки
	так	ні	інф. відсутня	
1	2	3	4	5
1. Контроль роботи з укладання договорів				
1.1. Чи є в наявності договори покупки-продажу товарів?	+			
1.2. Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація наявності договорів покупки-продажу товарів?	+			
1.3. Чи беруть в укладанні договорів усі зацікавлені служби підприємства?	+			
1.4. Чи ведеться контроль виконання договорів?	+			
1.5. Чи візує договори головний бухгалтер?		+		

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
2. Контроль розподілу функціональних обов'язків на підприємстві				
2.1. Одержання авансів залежить від виписки рахунків-фактур?	+			
2.2. Виписка рахунків-фактур не залежать від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?	+			
2.3. Виписка рахунків-фактур не залежить від укладання договору покупки-продажу?		+		
2.4. Контроль відповідності покупців залежить від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?	+			
2.5. Ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості не залежить від ведення Головної книги?	+			
2.6. Виписки по банківському рахунку розносить особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості?	+			
3. Контроль системи обліку				
3.1. У період відпустки співробітника, який веде облік дебіторської заборгованості, кого призначають виконувати його обов'язки?	+			Економіста
3.2. Доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?	+			Облік ведеться вручну
3.3. Чи реєструються рахунки-фактури, виписані покупцям?	+			
3.4. Недійсні і невикористані рахунки-фактури контролюються?	+			
3.5. Для виставлення рахунків-фактур використовується електронна пошта?	+			
3.6. Переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати складаються (і регулярно перевіряються) відповідальною особою?		+		
3.7. Чи робиться відповідна відмітка у журналі реєстрації рахунків-фактур у разі зарахування оплати за ними?	+			
3.8. Детальне звірення аналітичного обліку дебіторської заборгованості із синтетичним рахунком перевіряється власником, менеджером, бухгалтером чи іншою особою?	+			Бухгалтером
3.10. Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?	+			
3.11. Чи контролюється вчасність оплати покупцями за відвантажені їм товари?	+			
3.12. Чи є акти звірки взаєморозрахунків				
3.13. Наявність інвентаризаційних описів дебіторів		+		

Виконав Гусак С.Ю.

Перевірів Гресь Н.Л.

За період, що аналізується у дипломній роботі, аудиторських перевірок у ТОВ «КаскадМетал» не було. Зазвичай за результатами внутрішнього контролю аудитор оцінює величину аудиторського ризику в цілому та при перевірці дебіторської заборгованості, тобто з'ясовує величину ймовірності того, що суттєві помилки які є в обліку дебіторської заборгованості, можуть залишитися невиявленими і вплинуть на достовірність усієї інформації.

3.2. Предметна область, програма та послідовність аудиту дебіторської заборгованості

При перевірці дебіторської заборгованості клієнта об'єктом аудиторського дослідження є: договори між контрагентами, де однією із сторін виступає клієнт; первинні документи, що підтверджують факт виконання (невиконання) умов договорів; реєстри обліку по рахунках, в яких зосереджена інформація про розрахунки за договорами; фінансова звітність клієнта; документи, що підтверджують претензійну роботу (акти звірки, претензії) [39–45].

Завдання аудиту дебіторської заборгованості:

- установлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);
- перевірка правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- перевірка достовірності відображення в обліку дебіторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення реалізації;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості;
- дослідження правильності оформлення і відображення в обліку заборгованості за виданими авансами, пред'явленими претензіями.

Дебіторська заборгованість, що знайшла своє відображення у фінансовій звітності, повинні бути підтверджені договорами, які мають юридичну силу.

Залежно від оцінки внутрішнього контролю і системи обліку та умов договору аудитор вибирає методичні прийоми організації перевірки: суцільний; вибірковий; аналітичний; комбінований.

Завдання, що стоять перед аудитором наступні:

- оцінювати систему внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю, для чого необхідно визначити сильні та слабкі сторони контролю, що впливають на проведення щорічних аудиторських процедур;
- виявити дані, які можна використовувати при щорічних аудиторських процедурах;
- скласти програму та методику проведення аудиту дебіторської заборгованості;
- здійснити аудит дебіторської заборгованості;
- видати кваліфікований аудиторський висновок, якщо це є можливим.

Джерелами інформації для проведення аудиту дебіторської заборгованості являються: нормативні документи по аудиту; річна та квартальна звітність; головна книга; касова книга; регістри синтетичного та аналітичного обліку; первинні документи за період, який перевіряється.

Методи контролю, які застосовуються при аудиті дебіторської заборгованості:

1. Нормативно-правове регулювання, тобто визначення законності заборгованості, правомірності господарських операцій, в результаті яких вона виникла.

2. Документальний, тобто перевірка документального підтвердження сум заборгованості, перевірка регістрів синтетичного та аналітичного обліку у співставленні з даними первинних документів, розрахунково-обчислювальні перевірки та ін.

3. Фактичний, тобто інвентаризація дебіторської заборгованості.

Етапи аудиту дебіторської заборгованості представлено у табл. 3.2.

У зв'язку зі значною кількістю об'єктів аудиту дебіторської заборгованості аудиторі необхідно використати метод стратифікації, тобто розподілити всю сукупність (генеральну) на дрібніші сукупності, кожна з яких має власну характеристику. В нашому випадку у ролі під сукупностей може бути кожен балансовий рахунок, який узагальнює інформацію з відповідних рахунків.

Таблиця 3.2

Етапи аудиту дебіторської заборгованості

Назва етапу перевірки	Перелік виконуваних процедур
1 етап. Підготовчий	Підписання договору на проведення аудиту. Планування аудиту дебіторської заборгованості, який включає розробку двох документів: загального плану аудиторської перевірки; програми аудиторської перевірки; визначення мети та завдання аудиторської перевірки
2 етап. Основний	Фактична перевірка за розробленою програмою. Проведення аудиторських процедур. Проведення аналітичних процедур
3 етап. Заключний	На підставі достатніх аудиторських доказів аудитор проводить аналіз виявлених порушень, результатів аналітичних процедур, доводить до відома персонал, приймаються рішення по усуненню порушень, згоди чи не згоди з виявленими порушеннями, вживаються методи для запобігання проблемних питань в майбутньому

План аудиту дебіторської заборгованості представлено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

План аудиту дебіторської заборгованості

Назва етапу перевірки	Мета аудиту	Методи перевірки	Аудиторські докази
Підготовчий	Виявлення особливостей діяльності підприємства. Виявлення умов договірних відносин. Визначення потенційних областей підвищеного ризику	Дослідження, опитування, огляд, та інші методи, що дадуть змогу зробити попередні висновки про повноту і законність ведення розрахунків з дебіторами	Статут підприємства, накази, звіт про попередню аудиторську перевірку, договори з покупцями та замовниками, наказ про облікову політику тощо
Основний	Проведення фактичної перевірки синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з дебіторами	Проведення запитів до дебіторів; аналітичні процедури, розрахунки, спостереження, опитування	Договори, накладні, рахунки-фактури, банківські виписки, платіжні доручення, прибуткові та видаткові касові ордери, реєстри бухгалтерського обліку
Заключний	Формування аудиторського висновку (звіту); визначення стану розрахунків з дебіторами; надання рекомендацій з покращення обліку розрахунків з дебіторами	Аналіз та оцінка інформації, яку отримав аудитор під час перевірки; систематизація і обґрунтування отриманих даних	Робочі документи, які заповнював аудитор на всіх етапах перевірки

Для успішного виконання поставлених завдань аудитор складає програму аудиту (табл. 3.4), до якої в обов'язковому порядку вносить аудиторські процедури за всіма виділеними під сукупностями з вказівкою виконавців та термінів виконання.

Таблиця 3.3

Суб'єкт господарювання ТОВ «КаскадМетал»

Період перевірки III квартал 2020 р.

Термін перевірки з 09.11.20 р. по 20.11.20 р.

Програма аудиту дебіторської заборгованості

Перелік процедур	Завдання аудиту	Докази перевірки	Виконавець	Терміни виконання
1	2	3	4	5
1. Аудит правильності визначення та класифікації дебіторської заборгованості	Перевірка визначення та класифікації дебіторської заборгованості	Синтетичні та аналітичні рахунки обліку	Гусак С.Ю.	09.11.2020
2. Аудит залишків розрахунків з дебіторами	Перевірка сальдо розрахунків з покупцями та замовниками та іншими дебіторами. Перевірка простроченої заборгованості	Баланс, Головна книга, запити покупцям та замовниками тощо	Гусак С.Ю.	10–13.11.2020
4. Аудит документування операцій з дебіторами	Перевірка первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками, іншими дебіторами наявності всіх обов'язкових реквізитів. Перевірка контролю відвантаження товарів	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення, довіреність, Журнал реєстрації довіреностей тощо	Гусак С.Ю.	16–17.11.2020
5. Аудит синтетичного та аналітичного	Перевірити кореспонденцію рахунків при	Облікові реєстри, Головна книга	Гусак С.Ю.	18.11.2020

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5
обліку розрахунків з дебіторами	розрахунках з покупцями та замовниками, іншими дебіторами			
6. Аудит скарг та претензій	Перевірка отриманих скарг та претензій, їх відображення в обліку	Рекламації, скарги, претензії	Гусак С.Ю.	19.11.2020
7. Аудит фінансової звітності у частині розрахунків з дебіторами	Перевірка даних фінансової звітності	Баланс, Головна книга	Гусак С.Ю.	20.11.2020

Критерій законності передбачає перевірку законності операцій, що призвели до виникнення дебіторської заборгованості, відповідність її обліку чинним законодавчим актам і нормативним документам.

Оцінка дебіторської заборгованості за критерієм постійності передбачає контроль додержання постійності обраної підприємством облікової політики щодо дебіторської заборгованості (наприклад, постійність застосування обраного методу створення резерву безнадійних боргів) та вплив дебіторської заборгованості на безперервність функціонування підприємства. Перевірка за критерієм відповідності передбачає контроль аудитором додержання меж звітного періоду. Відповідно до цього всі операції з виникнення, погашення та списання дебіторської заборгованості мають бути відображені в тому періоді, в якому вони були здійснені.

На основі узагальнення практичного досвіду аудиту дебіторської заборгованості, виявлення пов'язаних з цим аспектів проблем, спричинених практичним застосуванням положень (стандартів) бухгалтерського обліку, можна зазначати помилки бухгалтерів або факти (види) зловживань, шахрайства, обману. Викривлення інформації щодо дебіторської заборгованості з корисливою метою, які виявляються аудитором під час перевірки звітності підприємств – клієнтів. Наведені нижче основні види порушень повинні

братися до уваги як бухгалтерами-практиками для їх усунення так і аудиторами для виявлення в процесі аудиту:

- заміни виписок банку іншими або виправлення відповідних сум, що свідчать про погашення дебіторської заборгованості (для виявлення цих фактів слід зробити запит у банк та до підприємств-дебіторів);

- зарахування отриманих сум дебіторської заборгованості на погашення заборгованості не відповідних дебіторів-платників;

- неправомірне здійснення бартерних операцій для погашення дебіторської заборгованості;

- списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості;

- невідповідність даних синтетичного й аналітичного обліку дебіторської заборгованості;

- приховування дебіторської заборгованості шляхом відображення у Балансі згорнутого залишку замість розгорнутого (слід докладно вивчити склад таких статей балансу: «дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги», «дебіторська заборгованість по розрахунках»);

- неправильне визначення (оцінка) сум дебіторської заборгованості у зв'язку з коливанням курсу валют на дату складання Балансу при розрахунках в іноземній валюті;

- неправильний розрахунок суми резерву безнадійної дебіторської заборгованості, що може бути спричинена:

- а) відсутністю зіставної інформації за попередні звітні періоди;

- б) арифметичними неточностями;

- в) неправильним групуванням дебітором за періодами простроченості погашення заборгованості;

- г) не взяттям до уваги вхідного сальдо по розрахунку «Резерв сумнівних боргів»;

- д) навмисним завищенням суми резерву сумнівних боргів або сум прямого списання дебіторської заборгованості з метою завищення розміру

загальних витрат звітного періоду і, як наслідок, зменшення суми оподаткованого прибутку;

е) невідповідність сум, зазначених у первинних документах, що є підставою виникнення дебіторської заборгованості;

є) шахрайство із сумами дебіторської заборгованості підставних осіб (списання її без підстав і документального підтвердження на загальногосподарські витрати, прострочених сум депонованих заробітної плати та ін..»);

ж) неправильним оформленням або відсутністю договорів, що стали підставою для відвантаження товару і виникнення дебіторської заборгованості;

з) неправильною кореспонденцією рахунків при відображенні у обліку дебіторської заборгованості;

– відображена дебіторська заборгованість не належить підприємству;

– зарахування дебіторської заборгованості у валюту Балансу не за частою реалізаційною вартістю, а за початковою вартістю виникнення (наслідком є завищення актів):

а) неправильною класифікацією дебіторської заборгованості на довгострокову та короткострокову, внаслідок чого викривляється фінансовий стан підприємства при аналізі показників, що його характеризують;

б) записом дебіторської заборгованості за фіктивними рахунками неіснуючих клієнтів або за фіктивними, нетоварними операціями.

Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості:

1. Збір загальної інформації про залишки дебіторської заборгованості.

2. Оцінка надійності системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості.

3. Оцінка величини аудиторського ризику визначення методів аудиту, підходи до проведення аудиторської перевірки.

4. Складання аудиторської перевірки дебіторської заборгованості.

– Здійснення конкретних аудиторських процедур щодо перевірки

дебіторської заборгованості за встановленими критеріями: повнота відображення; оцінка; реальність існування; належність відображення;

– правильність; законність; обережність; постійність; відповідність.

5. Аудиторські докази підтвердження або спростування інформації.

6. Документування отриманих результатів.

7. Аудиторських доказів достатньо, щоб скласти висновок за статтями балансу. Що відображають дебіторської заборгованості.

8. Коригування величини аудиторського ризику та плану перевірки статей балансу, що відображають дебіторської заборгованості.

9. Отримання додаткових аудиторських доказів.

10. Вибір висновку.

11. Складання аудиторського висновку.

Як переконує зарубіжний і вітчизняний досвід аудиторської практики, аудиторська перевірка складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна назвати так: підготовчий, проміжний, етап фізичної перевірки, основний (етап аудиту окремих статей звітності), підсумковий етап. Збираючи загальні відомості що до виникнення, обліку дебіторської заборгованості, правильності їх оцінкою аудитором необхідно визначити мінімальний перелік інформації, яка має бути надана клієнтом або отримана самим аудитором у ході проведення аудиту.

3.3. Шляхи удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Ефективність управління дебіторською за боргованістю на підприємстві залежить від багатьох факторів, зокрема: наявності у керівництва повної та достовірної інформації щодо термінів погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; впровадження та використання чіткої регламентації роботи з простроченою та сумнівною дебіторською заборгованістю; наявності у керівництва необхідних даних щодо зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості та її оборотності; вчасного та

постійного проведення оцінки кредитоспроможності кожного покупця та оцінка необхідності комерційного кредитування; чіткого розподілу функції збору грошових коштів, аналізу дебіторської заборгованості і ухвалення рішення про надання кредиту між різними підрозділами; чіткого розподілу відповідальності та контролю за виконанням роботи та, як наслідок, відсутності цілісності співпраці; наявності занадто великого обсягу заборгованості покупців; наявності достатнього обсягу резерву сумнівних боргів; відсутності контролю за поверненням або занадто довгий період повернення заборгованості.

Для покращення внутрішнього контролю з метою зменшення розміру дебіторської заборгованості, менеджеру зі збуту ТОВ «КаскадМетал» пропонується на постійній основі здійснювати такі заходи [46], як:

- 1) визначення ступеню ризику несплати рахунків покупцями;
- 2) збільшення кількості покупців (дебіторів) з метою мінімізації втрат від несплати;
- 3) ведення оперативного контролю за надходженням готівки на рахунки підприємства;
- 4) аналіз платоспроможності та надійності потенційних покупців;
- 5) визначення можливості та необхідності застосування кредитної політики щодо окремих покупців продукції та формування її принципів і умов;
- 6) аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства у попередніх періодах та чітке планування на майбутнє;
- 7) своєчасне визначення розміру сумнівної заборгованості;
- 8) ведення претензійної роботи;
- 9) контроль за виконанням платіжних умов за договорами та негайне припинення співпраці з покупцями, що їх порушують;
- 10) своєчасне виявлення недопустимих політикою підприємства видів дебіторської заборгованості.

Висновки до розділу 3

Аудит дебіторської заборгованості ТОВ «КаскадМетал» супроводжувався перевіркою законності та достовірності виникнення й погашення дебіторської заборгованості, її відповідність прийнятій обліковій політиці, достовірності залишків дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства.

Перед складанням плану та програми аудиту було досліджено та оцінено систему внутрішнього контролю. Розроблений план аудиту, як документом організаційно-методологічного характеру, включає основні етапи проведення аудиту дебіторської заборгованості, викладені у логічній послідовності.

Складена програма аудиту дозволяє отримати повну, достовірну, неупереджену та правдиву інформацію щодо дебіторської заборгованості оптового підприємства.

Запропоновані ТОВ «КаскадМетал» заходи з покращення внутрішнього контролю сприятимуть зменшенню розміру дебіторської заборгованості підприємства.

ВИСНОВКИ

У магістерській дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні обліку та контролю дебіторської заборгованості. Результати дослідження свідчать про досягнення поставленої мети: вирішено поставлені завдання, сформульовано висновки і запропоновано рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Базове підприємство, ТОВ «КаскадМетал», є суб'єктом малого підприємництва, платником податку на додану вартість, основним видом діяльності якого є Оптова торгівля металами та металевими рудами.

2. Підприємство для ведення бухгалтерського обліку залучає бухгалтера-підприємця за цивільно-правовим договором.

3. Аналіз порядку ведення оптовим підприємством обліку дебіторської заборгованості дозволив встановити наступне:

1) на підприємстві використовується журнально-ордерна форма обліку;

2) фінансовий та податковий облік організований згідно наказу про облікову політику підприємства, положення якого повністю відповідають нормам чинних законодавчих та нормативних документів;

3) документування розрахунків з дебіторами (покупцями, підзвітними особами та іншими) ведеться із застосуванням типових форм первинних документів;

4) аналітичний облік розрахунків з дебіторами ведеться по кожному дебітору;

5) кореспонденція рахунків, застосовувана для обліку розрахунків з дебіторами відповідає типовій.

4. З'ясовано аналітичні показники аналізу дебіторської заборгованості, а саме: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, період погашення, частка дебіторської заборгованості в загальному та частка сумнівної в складі дебіторської заборгованості обсязі оборотних коштів.

5. Розроблено план аудиту, який як документ організаційно-

методологічного характеру, включає викладені у логічній послідовності основні етапи проведення аудиту дебіторської заборгованості.

6. Складено програму аудиту, що дозволяє отримати повну, достовірну, неупереджену та правдиву інформацію щодо дебіторської заборгованості оптового підприємства.

7. Обґрунтовано доцільність ведення обліку розрахунків з працівниками, яким не видавався грошовий аванс, на субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

8. Запропоновано найбільш оптимальну для оптового підприємства модель методики проведення аналізу дебіторської заборгованості .

9. Розроблено заходи з покращення внутрішнього контролю, впровадження яких дозволить зменшити розмір дебіторської заборгованості та оптимізувати строки розрахунків з дебіторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

2. Левченко В.О., Тютюнник Ю.М. Елементи ефективної політики управління дебіторською заборгованістю. Матер. студ. наук. конф. Полтавської державної аграрної академії, 27–28 квіт. 2016 р. Том I. Тези навчально-наукового інституту економіки і бізнесу. Полтава: РВВ ПДАА, 2016. С. 377–378.

3. Шепелевич В.В. Проблеми управління дебіторською заборгованістю та шляхи їх вирішення на підприємстві. *Агросвіт*, 2016. № 6. С. 107–112.

4. Бех А.М., Саюн А.О. Методичні та організаційні засади обліку дебіторської заборгованості за міжнародними стандартами. Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу: зб. тез доп. Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 90-річчю Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 26 бер. 2020 р. / Упор. ОВ Ольшанська. Київ: КНУТД, 2020. – С. 301–304.

5. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2010. №3(28). с. 197–201.

6. Ганусич В.О., Гурська В.О. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2016. Вип. 1(1). С. 441–445.

7. Білозуб О.О., Древаль П.О., Сікетіна Н.Г. Аудит дебіторської заборгованості: мета та завдання. *Вісник СІТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ* С.67–68.

URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/9044/1/22.pdf>.

8. Борщова В.Ю. Методика та організація обліку, аналізу та аудиту розрахунків підприємства з покупцями та замовниками. С. 18–21.

URL:<http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/4855/1/1%20%286%29.pdf>.

9. Олійник С.А. Особливості організації аудита дебіторської заборгованості на підприємстві. Науковий огляд № 6(49), 2018, С. 6–13.

10. Плаксюк О.О., Чесноков С.М. Методологія аудиту поточної дебіторської заборгованості. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.2. 524 с.С. 373–375.

11. Томчук О.Ф. Методичні підходи до аналізу дебіторської заборгованості: напрями удосконалення в сучасних умовах. Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції : Всеукраїн. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2019 р. Київ : НУБіП України, 2019. 3 с.

12. Буднік Т.В., Гнатенко Є.П. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й аналізу. *Вісник Миколаївського національного університету ім. ВО Сухомлинського*, 2016. Вип. 9. С. 740–743.

13. Костюнік О.В., Турова Л.Л., Ковтуненко В.М. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Агросвіт*, 2016. № 6. С. 29–31. URL: <http://www.agrosvit.info>.

14. Чорненька О.Б. Напрями вдосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах. *Наукові записки [Української академії друкарства]*, 2016. Вип. 2. С. 259–269

15. Зелікман В. Д., Соніна Ю.А. Напрями удосконалення обліку та внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості підприємств. *Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2014. № 4. С. 37–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnuzt_2014_4_5.

16. Макаренко А.П., Ахмедова Д.В. Удосконалення аудиту

короткострокової дебіторської заборгованості. *Агросвіт*, 2018. № 2. С. 45–51.

17. Сарапіна О.А., Кірілкіна О.Є. Методологічні основи аналізу дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2015. Вип. 3. С. 865–868.

18. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

19. Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. Економічний аналіз: навч. пос. Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. 624 с.

20. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підруч. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ, 2008. 630 с.

21. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності : монографія. Київ : Знання України, 2013. 1091, [1] с.

22. Мулик Т.О. Аналіз господарської діяльності. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 288 с.

23. Сименко І. Аналіз господарської діяльності. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 384 с.

24. Отенко І. П. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / І. П. Отенко, Г. Ф. Азаренков, Г. А. Іващенко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с.

25. Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)» . Київ, 2011. 23 с.

26. Федорченко О.Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)» / О.Є. Федорченко. Київ, 2009. 23 с.

27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

28. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>.

29. Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ: наказ Міністерства фінансів України від 02.04.2014 р. № 372 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14#Text>.

30. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text>.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>.

33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Вплив змін валютних курсів»: наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.

34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»: наказ Міністерства фінансів України від 18.06.2001 р. № 303 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01#Text>.

35. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і

організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

36. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text>

37. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290 // База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

38. Гресь Н.Л., Гусак С.Ю. Щодо облікового статусу окремих підзвітних осіб. Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс: матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 1), 13 лист., 2020 р. Миколаїв, Україна: МЦНД. С.106–107.

39. Аудит: підручник (в двох частинах) / за ред. Грушко В.І./ Брадул О.М., Шепелюк В.А, Ільїна С.Б., Юнацький М.О., Хорошенко А.П., Брадул Т.В., 4-те вид. доп. і перероб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. – 324 с.

40. Виноградова М., Жидєєва Л. Аудит. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 654 с.

41. Войнаренко М.П., Пономарьова Н.А., Замазій О.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 488 с.

42. Макаренко А. П., Кучкіна Д. Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 29–35.

43. Огійчук М.Ф., Рагуліна І.І., Новіков І.Т. Аудит: навч. пос. Київ : Алерта, 2016. 752 с.

44. Рогуленко Т.М. Аудит.

URL: https://stud.com.ua/31919/audit_ta_buhoblik/audit.

45. Рядська В.В., Петраков Я.Р. Аудит: навч. пос. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.

46. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. *Держава та регіони*. 2009. № 3. С. 54–57.